บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในหัวข้อ "การนำเสนอข่าวและภาพข่าว "หน้าหนึ่ง" ของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ก่อนและหลังยกเลิก ปร.42 ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอข่าว "หน้าหนึ่ง" ก่อน และหลังยกเลิกปร.42
2. ศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอภาพข่าว "หน้าหนึ่ง" ก่อนและหลังยกเลิก ปร.42
3. ศึกษาเปรียบเทียบการใช้ภาษาในการพาดหัวข่าว "หน้าหนึ่ง" ก่อนและหลังยกเลิก ปร.42

ทั้งนี้ เพราะเหตุว่า นักหนังสือพิมพ์มักจะยก ปร.42 มาเป็นข้ออ้างในการนำเสนอข่าวอยู่เสมอๆ ว่า มี ปร.42 แล้ว ทำให้ไม่มีอิสระ ในการนำเสนอข่าว ทำให้ไม่สามารถที่จะนำเสนอข่าวข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะในรัฐบาลทำให้ประชาชนไม่สามารถตรวจสอบผู้แทน ที่ได้เลือกเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ ดังนั้น นักหนังสือพิมพ์ จึงได้พยายามเรียกร้องให้มีการยกเลิก ปร.42 มาเป็นเวลานับสิบๆ ปีและในที่สุดความพยายามก็ประสบความสำเร็จ จึงสมควรที่จะมีการพิสูจน์ว่า ปร. 42 เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักหนังสือพิมพ์ไม่สามารถที่จะนำเสนอข่าวได้อย่างเต็มที่จริงหรือไม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ตั้งสมมุติฐานไว้ 3 ประเด็นใหญ่ คือ

สมมุติฐานที่ 1 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยช่วงก่อนและหลังยกเลิก ปร.42 มีการนำเสนอข่าว "หน้าหนึ่ง" แตกต่างกัน โดยแบ่งหัวข้อย่อย 2 หัวข้อคือ

1.1 หลังยกเลิก ปร.42 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงปริมาณ เชิงกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณ และ เชิงคุณภาพ มีการนำเสนอข่าวหนักมากขึ้น

1.2 หลังยกเลิก ปร.42 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงปริมาณ มีข่าวหนักเพิ่มขึ้นมากกว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณ และ หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณจะมีข่าวหนักเพิ่มขึ้นมากกว่าหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงคุณภาพ

จากการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ทั้ง 6 ชื่อฉบับ ที่ทำการวิเคราะห์ มีการนำเสนอข่าว "หน้าหนึ่ง" แตกต่างกัน ทั้งในด้านของจำนวน และ พื้นที่(ดูตารางที่19 ประกอบ) โดยในช่วงก่อนยกเลิก ปร.42 จะมีการนำเสนอข่าว "หน้าหนึ่ง" มากกว่าช่วงหลังยกเลิก ปร.42

เมื่อมาแยกประเภทของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยที่ทำการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเภท พบว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยทั้ง 3 ประเภท ในช่วงหลังยกเลิก ปร.42 มีการนำเสนอข่าวหนักลดลง ทั้งในด้านของจำนวนและพื้นที่ (ดูตารางที่20-22 ประกอบ) ดังนั้น สมมุติฐานที่1.1 และ1.2 จึงไม่เป็นตามที่คาดไว้

สมมุติฐานที่ 2 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยช่วงก่อนและหลังยกเลิก ปร.42 มีการนำเสนอภาพข่าว "หน้าหนึ่ง" แตกต่างกัน และได้มีการแบ่งหัวข้อย่อยไว้ 2 ข้อเช่นเดียวกัน คือ

2.1 หลังยกเลิก ปร.42 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงปริมาณ เชิงกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณ และ เชิงคุณภาพ มีการนำเสนอภาพข่าวที่ไม่เหมาะสมใน "หน้าหนึ่ง" น้อยลง

2.2 หลังยกเลิก ปร.42 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงปริมาณมีภาพข่าวที่ไม่เหมาะสม ลดลงมากกว่าหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณ และ หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณมีภาพข่าวที่ไม่เหมาะสม ลดลงมากกว่าหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงคุณภาพ

จากผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ทั้ง 6 ชื่อฉบับ ที่

ทำการวิเคราะห์ มีการนำเสนอภาพข่าว "หน้าหนึ่ง" แตกต่างกัน ตามที่ตั้งสมมุติฐานไว้ (ดูตารางที่23 ประกอบ)โดยช่วงหลังยกเลิก ปร.42 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยจะมีการนำเสนอภาพข่าว "หน้าหนึ่ง" เพิ่มมากขึ้น ในด้านพื้นที่

เมื่อแยกประเภทของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ที่ทำการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเภทแล้ว พบว่า การนำเสนอภาพข่าวที่ไม่เหมาะสมของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ทั้ง 3 ประเภท ไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านจำนวนและพื้นที่ (ดูตารางที่24-26 ประกอบ) และเมื่อผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ 2.1 ที่ตั้งไว้ ทำให้ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ 2.2 ที่ตั้งไว้เช่นกัน

สมมุติฐานที่ 3 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยช่วงก่อน และหลังยกเลิก ปร.42 มีการใช้ภาษาในการพาดหัวข่าว "หน้าหนึ่ง" แตกต่างกัน และได้แบ่งหัวข้อย่อยออกเป็น 2 ข้อ เช่นเกี่ยวกับสมมุติฐานทั้ง 2 ข้อข้างต้น คือ

3.1 หลังยกเลิก ปร.42 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงปริมาณ หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงกึ่งปริมาณกึ่งคุณภาพ และหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงคุณภาพ มีการใช้ภาษาในการพาดหัวข่าวที่ไม่เหมาะสมน้อยลง

3.2 หลังยกเลิก ปร. 42 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงปริมาณมีการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมในการพาดหัวข่าวน้อยลงกว่าหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงกึ่งปริมาณกึ่งคุณภาพ และหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงกึ่งปริมาณกึ่งคุณภาพจะมีการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมน้อยลงกว่าหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเชิงคุณภาพ

จากผลการวิจัยพบว่า ในช่วงก่อนและหลังยกเลิก ปร.42 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ทั้ง 6 ชื่อฉบับ ที่ทำการวิเคราะห์ ไม่มีความแตกต่างในเรื่องของภาษาที่ใช้ในการพาดหัวข่าว โดยทั้ง 2 ช่วง ต่างมีการใช้ภาษาที่เหมาะสมในการพาดหัวข่าว (ดูตารางที่27 ประกอบ) หากจะแตกต่างกันก็จะเป็นในเรื่องของจำนวนข่าว ซึ่งช่วงก่อนยกเลิก ปร.42 จะมีการนำเสนอข่าวมากกว่าช่วงหลังยกเลิก ปร.42 อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และเมื่อผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐานใหญ่ สมมุติฐานย่อยอีก 2 ข้อ จึงได้ผลออกมาเหมือนกันคือ ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

กล่าวโดยสรุปแล้ว สมมุติฐานใหญ่ 3 ข้อ ได้ผลการวิจัยที่เป็นไปตามสมมุติฐานเพียง 2 ข้อเท่านั้น แต่ในสมมุติฐานใหญ่ ทั้ง 2 ข้อ ปรากฏว่า สมมุติฐานย่อยอีก4 ข้อ ก็ไม่ได้เป็นไปในแนวทางเดียวกับสมมุติฐานใหญ่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ปรากฏว่า ไม่เป็นตามสมมุติฐานดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน อาจจะมีผลมาจากการคัดเลือกข่าวของบรรณาธิการ หรือ หัวหน้าข่าวหน้าหนึ่ง ที่ส่วนใหญ่ระบุว่า ปร.42 ไม่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติหน้าที่เท่าใดนักเนื่องจากในการปฏิบัติหน้าที่ไม่เคยคำนึงถึง ปร.42

ดังนั้น อาจจะกล่าวได้ว่า การที่นักหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มักจะพูดกันว่า ปร.42 เป็นกฎหมายเผด็จการ คอยขัดขวางการทำนำเสนอข่าวต่อประชาชน เป็นเพียงเรื่องของความรู้สึกเท่านั้น เพราะในทางปฏิบัติจริงๆ แล้ว ส่วนใหญ่ยอมรับว่า ไม่ค่อยได้คำนึงถึง ปร.42 แต่ได้ยึดหลักที่จะนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน เสนอข่าวด้วยความถูกต้องตามข้อเท็จจริงไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล หรือเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

เมื่อเป็นเช่นนั้น ที่มาของการวิจัยครั้งนี้ จึงนำมาจากความรู้สึกของคนทำหนังสือพิมพ์มากกว่ามาจากข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ จึงทำให้ผลการวิจัยออกมาไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ การที่ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน อาจจะมีสาเหตุมาจาก ระยะเวลาในการทำการศึกษา ที่มีช่วงระยะเวลาสั้น และ ติดกันมาเกินไประหว่างช่วงก่อนและหลังยกเลิก ปร.42 ซึ่งช่วงระยะเวลาสั้นอาจจะทำให้ได้ข้อมูลน้อยเกินไป และช่วงระยะเวลาที่ติดกันคนทำหนังสือพิมพ์ยังอาจจะปรับตัวไม่ทัน ทำให้เปรียบเทียบกันได้ไม่ชัดเจนนักหรืออาจจะมาจากนโยบาย หรือ แนวทางการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยแต่ละฉบับที่ได้ตั้งไว้อย่างกว้างๆ ซึ่งไม่ว่าจะมี ปร.42 หรือ ไม่มี ปร.42 ก็จะไม่กระทบต่อนโยบาย หรือ แนวทางที่ได้ตั้งไว้หรือ อาจจะมาจากสาเหตุด้านธุรกิจ

ในเรื่องระยะเวลาที่สั้นเกินไปนั้น หัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเรื่องการยกเลิก ปร.42 จะยังไม่เห็นผลในทันที จะต้องดูในช่วงระยะยาว ผลที่ได้ในระยะสั้น คือ เรื่องของความรู้สึกหวาดระแวง ว่าเสนอข่าวไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาล อาจจะถูกสั่งปิดหนังสือพิมพ์หมดไป ทำให้การทำงานผ่อนคลายลงเท่านั้น

นอกจากนี้ หัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์บ้านเมือง ยังให้เหตุผลที่น่าสนใจว่าหนังสือพิมพ์จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่า จะยังคงมี ปร.42 หรือไม่ แต่จะขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงของคนในสังคมซึ่งเป็นผู้อ่านหนังสือพิมพ์มีการศึกษามากขึ้น โดยผู้อ่านจะเป็นผู้กำหนดเองว่า หนังสือพิมพ์ควรจะเป็นลักษณะเช่นใด ควรเสนอข่าวในลักษณะใด

เนื่องจากปัจจุบันการทำหนังสือพิมพ์ได้กลายเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ มีการนำหนังสือพิมพ์เข้าไปผูกพันกับระบบธุรกิจ เช่น ตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้น จึงต้องมีความระมัดระวังในการนำเสนอข่าวไม่ให้ล่อแหลม หรือเสี่ยงมากนัก เพราะจะมีผลต่อธุรกิจหรือ อาจจะเป็นเพราะปัจจุบันค่าใช้จ่ายต่างๆ มีสูงมากขึ้น การที่หนังสือพิมพ์จะอยู่ได้ เป็นที่ทราบดีอยู่แล้วว่า รายได้ส่วนใหญ่ของหนังสือพิมพ์จะมาจากโฆษณา จึงทำให้เนื้อที่ในการนำเสนอข่าวลดน้อยลง อย่างเช่น ในกรณีของข่าวหน้าหนึ่ง มีหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยหลายฉบับได้กันพื้นที่หน้าหนึ่งไว้สำหรับโฆษณาด้วย จึงทำให้เนื้อที่ในการนำเสนอข่าวและภาพข่าวน้อยลง

นอกจากนี้ อาจจะมาจากสาเหตุที่ปัจจุบันหนังสือพิมพ์มีการแข่งขันสูงมากขึ้น หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ จึงต้องพยายามปรับปรุงเนื้อหาให้เป็นที่น่าสนใจ หนังสือพิมพ์หลายฉบับ จึงมีการแบ่งพื้นที่หน้าหนึ่งไว้สำหรับเสนอสารคดี จึงทำให้พื้นที่ในการนำเสนอข่าวและภาพข่าวหน้าหนึ่งลดน้อยลง

ข้อเสนอแนะ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า สาเหตุที่ทำให้ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐานน่าจะมาจากสาเหตุใดบ้าง ดังนั้น ในการทำวิจัยครั้งต่อน่าที่จะ

1. ให้ระยะเวลาที่ทำการเปรียบเทียบห่างจากกันมากกว่า ที่ได้ทำในครั้งนี้ และ ใช้ระยะเวลาในการศึกษาให้มากกว่านี้ เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ชัดเจนขึ้นในการเปรียบเทียบ

2. ในการวิเคราะห์เนื้อหา นอกจากจะดูว่าข่าวแต่ละข่าวที่นำเสนอเป็นข่าวหนัก หรือ ข่าวเบา และ ดูพื้นที่แล้ว น่าที่จะมีการศึกษาให้ลึกลงไปว่าข่าวหนักที่มีการนำเสนอนั้น เป็นข่าวที่มีลักษณะเจาะลึกมากขึ้นหรือไม่ เพราะบรรณาธิการข่าว หรือหัวหน้าข่าวหน้าหนึ่งส่วนหนึ่งที่ได้สอบถามความคิดเห็นระบุว่า หลังยกเลิกปร.42 แล้วการนำเสนอข่าวจะเป็นไปในลักษณะเจาะลึกมากขึ้น

3. ในการวิจัยหากเป็นไปได้ควรจะมีการศึกษาถึงนโยบาย หรือแนวทางในการนำเสนอข่าว ของหนังสือพิมพ์ฉบับที่ทำการศึกษาด้วยว่าเป็นอย่างไร

4. น่าที่จะมีการหยิบยกประเด็นที่หนังสือพิมพ์ เข้าสู่ตลาดหุ้นมาพิจารณาด้วย เพราะเชื่อว่า ประเด็นนี้จะมีส่วนสำคัญเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

5. ในการวิจัยควรจะศึกษา "หน้าหนึ่ง" ทั้งหมด ว่า หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับมีการแบ่งพื้นที่หน้าหนึ่งอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะได้เปรียบเทียบข้อแตกต่างว่า ในพื้นที่สำหรับการนำเสนอข่าวบนหน้าหนึ่ง หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับจะให้ความสำคัญกับข่าวประเภทไหน และมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ หลังจากที่มีการยกเลิก ปร.42 แล้ว

ข้อสังเกตุ

หัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์หลายคน ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ในปัจจุบันที่น่าสนใจ โดยเฉพาะในเรื่องภาพข่าว และพาดหัวข่าว โดยหัวหน้าข่าวเหล่านี้เห็นว่า ปัจจุบัน หนังสือพิมพ์หลายฉบับมีการนำเสนอภาพข่าวที่ไม่เหมาะสมเช่น ภาพอุบัติเหตุ หรือ ฆาตกรรมต่าง ๆ ที่ไม่มีการเลี่ยงมุมที่แสดงถึงความรุนแรง หรือ ลบรอยต่าง ๆ ออกไปบ้างแล้ว ยังมีการนำภาพเด็กที่ถูกข่มขืน หรือถูกจับกุมมาลง โดยไม่มีการคาดตา หรือ ทำให้เห็นหน้าไม่ชัด ซึ่งเรื่องนี้ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย

ในเรื่องของพาดหัวข่าว ปัจจุบันหนังสือพิมพ์หลายฉบับมักจะพาดหัวข่าวที่เกินเลยจากข้อเท็จจริง มีการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม เพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้อ่าน อีกทั้ง ยังมักจะเอาเรื่องที่เป็นรายงานข่าวมาขึ้นเป็นข่าวใหญ่ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีการตรวจสอบว่า รายงานข่าวนั้น ๆ มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

เรื่องเหล่านี้หัวหน้า หนังสือพิมพ์หลายคน ยอมรับว่า ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ธุรกิจเข้ามามีบทบาทในกิจการหนังสือพิมพ์สูงมากขึ้น ทำให้การแข่งขันสูงตามมา ดังนั้น ภาพข่าว หรือ พาดหัวข่าวที่รู้ดีว่าไม่เหมาะสม แต่ก็นำมาใช้ เพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้อ่าน ซึ่งผู้อ่านส่วนหนึ่งชอบที่จะดูภาพข่าวที่แสดงถึงความรุนแรง หรือ ความน่าสยดสยอง รวมไปถึงข่าวที่หวือหวาถึงลูกถึงคน

อีกส่วนหนึ่งมาจากนักข่าวที่ขาดการฝึกฝน การปลูกจิตสำนึกที่ดี ซึ่งควรจะเริ่มมาตั้งแต่ในมหาวิทยาลัย ประกอบกับ นักข่าวปัจจุบันมักจะไม่ได้ตั้งใจเต็มที่ ที่จะเข้ามาประกอบอาชีพ แต่ต้องการเข้ามาเป็นเพียงทางผ่าน เพื่อไปสู่ที่อื่นต่อไป ทำให้นักข่าวเปลี่ยนหน้าอยู่ตลอดเวลา จนนักข่าวอาวุโสไม่มีโอกาสที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ และจิตสำนึกที่ดีให้กับนักข่าวรุ่นใหม่ ๆ และในส่วนของช่างภาพ มีบางคนเข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของภาพข่าว และบางคนก็มุ่งหวังกับรางวัล มากเกินไป

อย่างไรก็ตาม เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของจิตสำนึกของผู้เขียนที่ทำหนังสือพิมพ์ ที่จะต้องตระหนักถึงจรรยาบรรณในวิชาชีพ และพิจารณาตัวเอง เรื่องเหล่านี้ไม่มีใครตัดสินใครได้ แต่ที่สุดแล้วผู้อ่านจะเป็นคนตัดสิน เมื่อผู้อ่านมีความรู้ มีการศึกษาสูงขึ้น ข่าวหรือภาพข่าวที่ไม่เหมาะสมก็จะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเรื่องนี้จะต้องอาศัยระยะเวลา

นอกจากนี้ หัวหน้าข่าวหลายคน เห็นว่าหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับควรจะมีการปรับปรุงภายใน โดยให้การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาของนักข่าว เนื่องจากปัจจุบัน วิทยาการต่าง ๆ พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว อย่างเช่นในเรื่องของการสื่อสารที่ขณะนี้มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาก นักข่าวที่ทำข่าวเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ก็สมควรที่จะได้รับการศึกษา หรือ อบรมให้มีความรู้ และเชี่ยวชาญในเรื่องที่รับผิดชอบอยู่ หรืออย่างน้อย หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับควรจะมีที่ปรึกษา ที่เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา เพื่อให้คำปรึกษา หรือชี้แนะในเรื่องที่คนทำหนังสือพิมพ์ยังไม่กระจ่าง

ควรจะมีการปรับปรุงในเรื่องของสวัสดิการ และค่าตอบแทน เพราะขณะนี้ยังต่ำอยู่ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักข่าวใหม่ ๆ ไม่ตั้งใจที่จะยึดเป็นอาชีพที่จริงจัง

หากเป็นไปได้ควรจะมีการปรับจิตสำนึกของเจ้าของหนังสือพิมพ์ไม่ให้มุ่งเน้นในเรื่องของธุรกิจมากเกินไป และจะทำอย่างไรไม่ให้คนทำหนังสือพิมพ์ตกอยู่ภายใต้การครอบงำจากเจ้าของหนังสือพิมพ์

สุดท้าย จะทำอย่างไรให้คนต่างจังหวัดได้รับรู้ข่าวสารได้รวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะข่าวสารจากสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องของการลงทุนที่คงจะต้องอาศัยระยะเวลาอีกพอสมควร